

Ուսումնասիրելով ընկերությունը, մասնավոր յայտարարություններ մե, հրապարակում ենք Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի որ ընդհանուր ժողովին մեջ ըստ իր ծանր դրությունների վրա տեսնելով հաստատել և մեզ դեմ ապարդի գալ իրեն արժանի դեմք մը ընտրելով և ոչ հաւաստեալ բարոյականքով:

Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի վրա տեսնելով իր հնարի կերպերը մեկնելու և իր հետևորդներուն վարմունքը արդարացիելու, խնդիրն քովին կ'անցնի, նոր և բոլորովին չլինելու պարագայում ինքն մը կը թողնուի Մասիսին մեջ, ու այս առաջին եւ վերջին պատասխան եւ ըսելով, ապարդիքն կը հետևանք տալու պատճառով: Ինչ պատճառով ինչ արհեստի ինքն և ինչ յաղթանակ: Անկեղծութեամբ խօսելով երանի կուսանք անոնց՝ որոնք պայտիս արի մարտիկ մը իրենց պարագային ընտրած են և անոր դրօշին ներքեւ վառք կ'երազեն: . . . . .

Արդարեւ Ո. ընկերությունը բարձր չ'ունի. հաղիւ թէ մանրամասնութեամբ և յետին կարգի միտքերով մեջ (1) մեկ նշանակող է Բեյնթոնի մը դատաւ և ահա ան ալ երկու բառ դուրս տալէ ետեւ, առաջին եւ վերջին պատասխան եւ, կըսէ, և կ'անակ կը զարգանքն գետնին նայելով: Ոչ առանցիկ սխալած, մեծապէս սխալած է եղեր. այսուհետեւ գետնին նայողն վախճալու չէ ամենեւին:

Բայց ինչ է այն նոր պարագայում ինքն որով Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի ինքն կը քաջամարտիկ հասարակութեան առջեւ: — Հետագայ խօսքերը թէ Ուսումնասիրելով ընկերությանը եւ իր ատենապետը ազգը կ'օժտեն եւ կը յօշոտեն: . . . . .

Մի հարցն է թէ երբ կ'ամ ինչպէս. վառնող շատ կը տարակուսանք որ Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի իր ըստած կատարելապէս հասկնայ, եթէ ոչ՝ միտքէ՝ կ'սկսի նախ Ուսումնասիրելով ընկերությունը հաշմունք վերադառնալով թշնամանք և ետք անոր անբան մեծ դրոշմ ինքն մը ենթադրել որ ազգը օժտեւ և յօշոտեւ անխնայ: Այս պիտի հաշմունքին կամ անգամաւորութեան մը սաւ կաւին լուծած բան չէ, և բոլորներուն անգամաւորութեան ներքեւ կը թուի որ կը մնայ մեզ որ հաշմունք հետ դործ չունենք, և այս տեսակ հակասութեանքը հաշմունք ըզնիկ արդիւնք կըսեալներ: . . . . .

Կըրկնենք. շատ տարակուսելի է որ Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի իր ըստած լաւ մը հասկնայ, եթէ ոչ գոնէ վայրկեան մը կը յիշէ որ ամենեւեմ Ուսումնասիրելով ընկերութեան հիմնադիր անգամի տիտղոսը կրած է, և ստեղծ դարձողը զարգացող իր ատենապետը երկինք հանած է եղած զարգացողները շոշափելու ատեն: Հակասութեան ետք մոռացողութեան և մոռացողութեան ետք ո՛վ գիտէ ինչ նոր յատկութիւններ պիտի տեսնենք Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի վարմունքի մեջ: . . . . . Եթէ այս տեսակ յատկութիւններ դատողութեան մը հաշմունք ետեւ կ'առնենք չհաստատեն, անտարակոյտ անոր խորհուրդ կացութեան մեջ գտնուելուն վրայութեան մը կուսան: . . . . . Եթէ երբեք Ուսումնասիրելով ընկերութեան Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի ըստած նոր դրուար տուրբան ենթակայ դատուած ըլլար, միթէ ինք մեղաւորութեան կրնար ազատիլ և անմեղութեամբ պարծիլ: Չկայ իշխման մեջ պատուաւոր անձ մը որ այս անմեղութեան ամբիւր թող իր վրայ փռուել յանգչելի և զմեզ դատաւարութեան: Ուրեմն Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի Ուսումնասիրելով ընկերութեան միւս բոլոր անդամներու չափ յանցանք ունի և իր ձեռքերն ալ, անոնց ձեռքերուն պէս, օժտումի և յօշոտումի հետքը կը կրեն: . . . . .

Ինչպէս ուրեմն կը համարձակի ամբաստանողի դերը (բոլ) խաղալ և ծաղրելի դիմակ մը բաւական սեպել իր անձը ծածկելու համար: . . . . .

Թաւորի վրայ ներկայացում տալու չ'երանք և բարեկենդանի մեջ չ'ենք գտնուել որ այսպիսի կատակելի հնարքներ ներքի ըլլան: Խնդիրը կը թուի ինքն խնդրէ. խնդիրը ազգին ստակը միտողներուն վրայ է. խնդիրը ազգը կործանողներուն կը վերաբերի. խնդիրը անցեալին մեջ եղած յալիւտակութիւններուն կը նայի. խնդիրը ներկայ ազգերը կ'ակնարկէ, և Պ. Ս. Է. Բեյնթոնի այս ամեն խնդիրներուն վրայէն ուստեսնելով, զիտցածը չը յիշելով և չը գիտցածը այլ յիշելով, կ'աշխատի այսօր հասարակութեան թուրքը մեր ընկերութեան դէմ դըրձողն: . . . . . Ո՛վ կրնայ ըսել մեզ որ հաշմունք ետեւ գործ է այս, երբ այժմերը անգամայն բոստոնականներ չեն ցուցնել իրենց առօրեայ շարժումներու մեջ: Ոչ. Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի հաշմունք ետեւին չ'ունի:

(1) . . . . . Esprits du dernier ordre qui n'étant bons à rien cherchez surtout à mordre. Vous vous tourmentez vainement. Croyez-vous que vos dents impriment leurs outrages sur tant de beaux ouvrages? Ils sont pour vous d'airain, d'acier, de diamant.

Իր առողջութիւնը տեղն է և քայլը՝ հաստատ Բայց Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի կը մոռնայ իր արժանաւորութիւնը, և հետևապէս կը հարկադրէ զմեզ որ զայն իրեն յիշել տանք հրապարակաւ, ինչ ատեն իր վաղմուտը կը ինքնը կը թշնամանք բոլորովին միտքէն հանելով իր աստատմութիւնը Քաղաքական ժողովին դէմ և Յու. Նիս եթէ ինք ըրած արշաւանքը . . . . . արշաւանք՝ որուն Ս. Ս. Երարայանի դարձնելով պատերը անգամ կրնան վիշայ ըլլալ (2): Այն օրը մասնաւոր Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի վրայ հաշմունքին մը չ'էր տեսնուեր. վառնող ու ինքնը հրդեհողը դրդողը դրդողը, քաջաբերող խաւաւորը ինքն էր: . . . . . Ո՛վ, մոռացողութիւնը ինչ գէշ բան է եղեր աշխարհիս մեջ և ո՛րչափ մարդս պզտիկ կը ձգէ եղեր իր քաղաքակրթութեան առջեւ: . . . . .

Որքան որ Պ. Ս. Է. Բեյնթոնի կուսակցութեան ծակաւ մուտ գիւղերները մեր վրայ յարձակեցան թշնամանքը բերնի մեջ ու սե թոյնը լեզունին ծայրը (3) յիշենք արհամարհանք, վառնող արհամարհանքէն ուրիշ զգացումներ իրարմէն չ'զգտանք այսպիսի անշուք գիւղերները:

Կրնայինք Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի դէմ ևս նոյն անցալիկ ելի և մեր սովորական զէնքը դործածել ու քայլ ինքն շարունակել անվիրով: Ստուգիւ այս էր նաև մեր դիտարկութիւնը, բայց Ուսումնասիրելով ընկերութեան ուղիք ազգին նոր ծառայութիւն մը ալ ընել շարունակ ազգասիրութիւնը խոյտառակիւ: Եւ ահա անոր համար է որ գիշաւ Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի շահատակ ընտրել և դրեթէ ակամայ ասպարէզ քաշել: Սուրբ Ս. Երարայանի արշաւանքին պատկերը իր աչքին առջեւ էր և հաւատարմի դիտել որ հոն շահատակողը միշտ արշաւել կըսէր: Նոյն փաստ որ հաշմունք ետեւին մը չ'ունի անկաւ:

Ինչպէս կըրայ ուրեմն որ Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի անաւորին եւ վերջին պատասխան եւ, ըսելով, հիմա չ'արշաւէր, կ'ընկերի, կը պահուի, կը պահուի: Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի, որուն քով Բարիքեան Պաշտպանիք բան մը ըսել չ'է: . . . . .

Եթէ Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի ազգասիրութեան և անհատականութեան համար բանակուելով ընդունել և մեզ պատասխանել արժանապէս, ինչ պիտի ըսէինք իրեն և իր հետևորդներուն:

Պիտի ըսէինք նախ՝ որ ազգին մեջ գծուեցին և երկպառակութիւն պատճառող այն անձինք են, որոնք ժողովուրդը դործել ըրած են իրենց գաղտնագիր իրարմէն, և որոնք Ուսումնասիրելով ընկերութեան մօտեցան արտարին բարեկամութեամբ բայց ներքին խեղճով մը որսկողի զայն խախտել և իրենց փոխանակութեան դէմ կանգնուած նոր պատնէշին հաստատութիւնը արդիւնք: Այս պիտի ըսէինք և անհրաժեշտ փաստով մեր ըսածը պիտի հաստատէինք:

Երկրորդ՝ պիտի ըսէինք որ ազգը կործանողը դարձող չէ, վառնող դարձող մը ազգը կը լինէ, չկործանելի երկր. պիտի ըսէինք որ ազգը կործանողը այնպիսի անձինք են որոնք իրենց տղայութիւնը հրապարակի վրայ և իրենց երկտառարութիւնը խաղաղութեան մեջ անցնելով, ոչ դարձող ինչ ըսել է գիտեն ոչ կը թուի ինքն, ոչ ազգ և ոչ իսկ կը ըսէ: . . . . . Պիտի ըսէինք որ ազգը կործանողը, և ազգին հետև ևս դարձող, այնպիսի մարդեր են որոնք ի պաշտօնէն որոշուած, ստորագրուած և դարձողներու սեպհանակութեամբ ստակը կ'առնեն և իրենց ուղած տեղ կը դործածեն: Այս պիտի ըսէինք, և որպէսզի կասկածի ստուեր մը չ'տեսնուի մեր ըսածին վրայ, կ'տա առ կ'տա մին պարագայները նկարագրելու չափի դեղեկէինք:

Երրորդ՝ պիտի ըսէինք որ ազգին տունը փլուզ այն մարդիկ են, որոնք դարձող երեսի վրայ և դրեթէ քան դուռ միմեկի մեջ ձգելով, ՉՈՐՄ ՀԱՐԻՎԻ ՀԱՅԱՐ դահկան ծախս կընեն տեւ եպիսկոպոսարան մը չլինելու համար: Այս պիտի ըսէինք և չենք զննելով միտքերու միտքները պիտի հաշմունք մի առ մի:

Չորրորդ՝ պիտի ըսէինք որ ազգին ստուերը պարպուելու ներքեւ անձինք են, որոնք քանի մը ոսկեգոծ փայտեր խորանի մը վրայ բեռնուելու համար և գուսաններու արժանի արձաններ եկեղեցւոյ մեջ կանգնուել միտքով՝ ՎԵՑ ՀԱՐԻՎԻ ՀԱՅԱՐ դահկան (4) կը լստեն, օգի կուտան, և ոչ միայն ժողովուրդը կ'օժտեն, կը յօշոտեն այլ և Աստուծո տունը կը պղծեն, այլ և կը ըսեն՝ այսինքն Աստուծո խօսքը, կըրքերու խաղաղի կընեն, այլ և ժողովուրդին պատիւը այսինքն հոգին կը զգտեն անկուր յամառութեամբ մը: . . . . . (5)

(2) Ces murs mêmes, Seigneur, peuvent avoir des yeux.  
(3) Le noir venin, le fiel de leurs écrits n'excite en moi que le plus froid mépris.  
(4) Ոմանք կըսեն առիկ:  
(5) Մեր խօսքը զվերաբերի այն մեծարգի անձեանք որոնք խաղաղ եւ բարեմտութեամբ:

Այս պիտի ըսէինք և բնութագր փաստեր առաջ պիտի բերէինք մեր ըսածը ապացուցելու համար:

Հինգերորդ՝ պիտի ըսէինք որ ազգին շահը չ'իմայող ներ այն մարդիկ են, որոնք Սիւնհայ ընկերութեան 20,000 դահկանի պատրաստ գումարը անհետ ըրին, որ բն և աղքատին կը թուի ինքն ծաւալումը արդիւնք և մինչև հիմայ հաշիւ չ'են ուղեր տալ հասարակութեան:

Այս պիտի ըսէինք և մինչև բան տեղն ի տեղ յիշելով, Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի պիտի աղաչէինք որ հաշի մեկնելու թէ ինչպէս 20 հազարի ազգային գումար մը իր ձեռքէն սարգեւաւ և ինկաւ կորուստի փոխին մեջ ուր կը մնայ քսան տարիէ ի վեր: . . . . .

Վեցերորդ՝ պիտի ըսէինք որ ազգին վարկը և շահը վտանգի մեջ գտնուելու այն անձինք են, որոնք ազգային եկամուտը, տարեկանները, կուսակցութեան կարգի խօթելու համար ընտրուած մասնագիտովի մը չ'ենքցին որ ամեն ազատութեամբ հաշիւները քննէ, զննէ և անցեալը ներկային հետ կ'ապրուի՝ անհերք ցոյց տալ սկիզբը, ծնունդը այն ցաւալի հետևանքներու որոնցմէ մանկութիւն և տնայնիք այնքան զուտ կը կրնան այսօր: Ոչ միայն չ'ենքցինք այլ ևս յանգչեցան սահման մը դնելու մասնաւորութիւն արդարութեանը իր թէ ծառայներու իշխան և ոչ անխախտ պատուաւոր անգամներու: . . . . .

Այս պիտի ըսէինք և բազմաթիւ դիպուկներ (նախ տան) յիշելով պիտի հարցնէինք թէ ինչու ազգային տարեկանները եթէ բանկարով կը պահուի կ'աշխատին:

Եւ այս ամենը ըսելէ ետեւ, բարեմիտ հասարակութեան պիտի հրաւիրէինք որ գալ, վճռէ թէ ո՛վ է ազգը կործանողը և թէ ո՛րիչ կուգայ այն կործանումը որոնք օրէ օր աւելի կ'սպառնայ ապագայ սերունդը:

Ընկերութիւն մը, որոնք հաղիւ թէ մեկուկէս տարուան կուտիւն ունի, և հետևապէս անցեալին սխալներն զերծ կըսեալով, և որոնք իրեն յանձնուած 130,000 դահկանին՝ ուրեմն հազարը միայն կրնայ ձեռք բերել և մանկութեան համար դործածել ընկերութիւն մը՝ որուն բոլոր անդամները, առօրեայ աշխատութեան զատ, ամեն տեսակ գոհիւր ըրին և գեւ. ընկու պատուաւոր են. ընկերութիւն մը, որոնք կը թուի ինքն մեջ մեծ նորոգութիւն մը մտցնելու փառք ունի. ընկերութիւն մը, որոնք ազգութեան ողորմելի վիճակին դարմանը ձեռքով կը թուի ինքն կ'ուզէ գտնել, մինչև հիմա եղած ամեն կերպ փորձերուն ունայնութիւնը տեսնելէ ետեւ, ընկերութիւն մը, որոնք կաշխատի գիտութեան վայր մը հաստատուել Ս. Է. Բեյնթոնի մեջ, վառնող համարուած է որ առանց գիտութեան թէ ընտանի թէ ազգային և թէ մարդկային կեանքը հաշմունք ետեւին ունի. ընկերութիւն մը, որոնք նաև օտարազգի անձեանք և գիտուններու համակցութիւնը կը զգտան իր դոյզն արդարութեամբ բայց իր մեծ նպատակով, այսպիսի ընկերութիւն մը Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի մը կըրպարտուի և կընախադասուի իրրեւ ազգին ստակը վատնող և իրրեւ ազգը երկպառակող, ինչ ատեն արեւի պէս յայտնի է որ, քսան տարիէ ի վեր, ոչ երկպառակութիւնը պակասած է իշխման մեջ և ոչ կարգէ դուռն շոշափելու: Նը ազգային ստուերի վրայ հոլովներու կողմէն: Ինչ ատեն Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի և իր նմանները ձեռմարտութեան դէմ կը հայհոյեն ընկերութեան մը վրայ բեռնաւորելով իրենց ըրածներուն հետևութիւնը: . . . . .

Ահա մեր ըսելիքներուն համառօտ պատկերը. ահա մեր յայտարարութեան հրաւիրին նպատակը: Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի այս հրաւիրը չ'ընդունիր և կը խուսի ասպարէզէն: Բայց եթէ Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի կերեակոյցէն որ իր փոխուստով մոռացումի ներքեւ կը ձգէ բոլոր յուզումը խնդիրները, Պաշտպանության Ս. Է. Բեյնթոնի կը խախտի մեծագոյն: . . . . .

Իրաւունքի գիտութիւն մը կրնայ փոխառականին առջեւ դէմք վար դնել, հանգչել, բայց իր պարտաւորութիւնը մոռնալ, երբէք:

Վրտութեան պաշտօնաւոր մը կրնայ համբերութիւն կամ անտարբերութիւն ընել այլեւայլ պարագաներու մեջ. բայց կը թուի ինքն և լուսաւորութեան համար տրուած գումարը յալիւտակողները խնայել, երբէք:

Վզգութեան պաշտպան մը կրնայ լուրթիւն պահել ներքուտեան և մատնութեան դէմ, բայց չը պահել մատնութիւնը իրեն արժանի պատկով, երբէք, բնաւ երբէք:

Վզգութեան պաշտպան մը, ամեն բանէ առաջ, կը պարտաւորի այն ազգին պատմութեան դասերին օգուտ քաղել, և մենք մանկութեան ի վեր կը յիշենք մատնիչ ներքեւ դէմ մեզ աւանդուած պատմութեան դասերը:

Ուսումնասիրելով ընկերությանը:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԵՍԼՈՒԹՈՑ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ